

Punți spirituale românești

Dan Neguleasa

Românii așezați de-o parte sau de alta a munților Carpați de-a lungul istoriei lor milenare au refuzat să recunoască granițele artificiale impuse de interesele politice ale marilor puteri, au refuzat să vadă în acești munți un hotar, ci doar o coloană vertebrală a unui și aceluiași pământ: țara românilor.

Ideea, transformată în conștiință națională, a originii comune, a unității de limbă, teritoriu și spirit i-a ținut permanent strâns uniți, le-a permis ca în tot acest spațiu românesc să se simtă acasă. De-a lungul timpului între teritoriile locuite de românii așezați de-o parte și de alta a Carpaților s-au stabilit puternice legături, transformate în adevărate punți de legătură ale spiritului românesc.

Din motive naționale, economice, politice sau religioase, individual sau în grup, pe poteci numai de ei știute, își părăseau ținuturile de baștină și treceau în cealaltă parte a munților unde întemeiau familii sau așezări, unde îmbinau tradițiile și cultura celor lăsați acasă cu cea a noilor vecini. În Oltenia, la poalele munților, întâlnim numeroase așezări ai căror locuitori sunt numiți ungureni, denumire ce trădează îndepărtata lor obârșie transilvană, obârșie recunoscută chiar și de către aceștia.

În 1832 clăcașii de pe moșia Catincăi Bibescu din comuna Stănești, județul Gorj, răzvrătindu-se împotriva abuzurilor arendașului Constantin Roșianu „umblând cu ciumegele în spinare ziua amiezi și toată noaptea răcnind și uneltind vorbe care sunt cu totul împotriva stăpânirii: că o să omoare pe câți au ei pizmă și o să treacă dincolo, în Tara Nemțească, de unde sunt ei veniți”¹.

La jumătatea secolului al XVII – lea Vlad Magheru și soția sa Lupa, din motive numai de ei știute, părăseau satul natal Vidra din ținutul Hălmagiului și se stabileau în Gorj, la Bârzeiu de Gilort. Aici vor pune bazele vestitei ramuri oltene a Magherilor din rândul cărora s-a ridicat generalul pașoptist Gheorghe Magheru, luptător și realizator al unirii și

independenței neamului românesc².

În aceeași perioadă un alt transilvănean pe nume Zăvălcă poposea în Gorj unde întemeia satul Zăvelcești (comuna Pojaru), iar din Banat românul Temișoară fonda și el viitorul sat Bolbocești de pe apa Călnicului³. Un secol mai târziu, cam pe la 1736, de la mănăstirea Tismana pleca spre Banat pictorul de icoane Vasile Diaconu care împreună cu țărani gorjeni și mehedințeni au fondat mai multe așezări românești⁴.

Profesorul Bănățean Iuliu Vuia din Caransebeș considera că numele călugărului gorjean era Vasile Diaconu – Loga care împreună cu 500 de familii ce l-au însoțit au pus bazele comunei Srediștea Mare, „focar de lumină și școală românească”⁵.

Călugărul gorjean de la mănăstirea cu nume de rezonanță în istoria patriei, om de o largă cultură și mare iubitor al neamului, a dat naștere familiei bănățene Diaconovici ce numără în rândurile sale cărturari de seamă ai ținutului ce-i adoptaseră străbunul.

Printre ei putem aminti pe Constantin Diaconovici – Loga care, așa după cum aprecia profesorul Iuliu Vuia „a lățit lumina în neamul românesc, începând de la Pesta, Arad, Caransebeș, Biserica Albă și a continuat în capitale Olteniei, la Craiova, prin fiica sa, Augusta, căsătorită cu Alexandru Drăgoescu, tot bănățean. Augusta a fost cea dintâi directoare a institutului Lazăr Otetelișanu⁶, iar soțul ei profesor al liceului din cetatea băniei între anii 1851-1883.

Pentru reînnoirea vechilor legături spirituale între Banat și Oltenia, cu Gorjul străbunilor săi, trebuie amintit un alt urmaș al lui Vasile Diaconu, inginerul Aurel Diaconovici.

Născut la 20 iulie 1861 în localitatea Bocșa-Montană și-a făcut studiile în școala satului natal, continuându-le la Liceul Real din Timișoara și mai apoi ca mulți alți tineri români din Banat la politehnicile din Graz (1880-1883) și Viena (1883-1885).

În capitala austriacă a cunoscut pe mulți reprezentanți ai generației sale din teritoriile românești stăpânite de statul austro-ungar. Împreună au activat în cadrul Societății România Jună fiind atât membru în comisia literară cât și secretarul acesteia. Printre membrii societății s-a numărat și născădeanul Iuliu Moșil cu care va lega o prietenie trainică ce va rodi spiritual pe plaiurile gorjene⁷.

După terminarea studiilor universitare revine în ținutul natal unde, animat

de dorința emancipării satelor românești, paralel cu activitatea profesională, se preocupă și de dezvoltarea economică și culturală a ținuturilor bănățene, de conservarea și perpetuarea unor tradiții și meșteșuguri strămoșești.

Astfel se numără printre inițiatorii și fondatorii a două bănci populare și societăți cooperatiste sătești, printre cei ce au promovat dezvoltarea industriei casnice încurajând avântul olăritului în comunele Biniș și Doclin. Aceluiași scop îi dedică în anul 1890 activitatea sa publicistică, fiind unul din factorii hotărâtori ce au determinat activa și strălucita prezență a meseriașilor bănățeni la marea expoziție regională organizată la Timișoara.

Numele inginerului Aurel Diaconovici este înscris atât printre membrii fondatori ai „Societății Corale și Teatrale” a debutanților români din Bocșa-Montana, cât și în paginile unor publicații românești și germane ale vremii. Însuflețit de simțăminte patriotice, de dorința de a cunoaște oamenii și ținuturile străbunilor săi, tânărul inginer Aurel Diaconovici trece munții în Oltenia devenind la 1 iulie 1891 inginer asistent la Divizia C.F.R. Craiova, funcție ocupată doar un an, până la 1 aprilie 1892, când se transferă la Târgu-Jiu tot ca inginer al căilor ferate.

Considerând că funcția de inginer șef al Serviciului Tehnic al Județului Gorj îi oferă posibilitatea de exprimare a capacității sale organizatorice și profesionale, de cunoaștere aprofundată a istoriei, obiceiurilor și tradițiilor gorjene, în 1894 se hotărăște a ocupa această funcție, pe care timp de 11 ani o va îndeplini cu rezultate deosebite ce vor fi elogiate de urmași.

Pentru meritele sale profesionale deosebite, miniștrii Ion I.C. Brătianu, Ionel Grădișteanu și dr. Constantin Istrati, l-au felicitat și l-au desemnat ca membru al comisiilor pentru alcătuirea unui proiect al legii drumurilor. Dar inginerul Aurel Diaconovici, așa cum a dovedit-o în timpul studenției și a scurtei activități în Banatul natal, n-a fost doar un foarte bun inginer ci și un pasionat de cultură, un luptător neobosit pentru emanciparea satului românesc.

Numai așa se poate explica prezența și adeziunea sa totală la programul de activități sociale și culturale inițiat și realizat de entuziastul grup de intelectuali din capitala Gorjului ce număra printre membrii de seamă alături de Aurel Diaconovici pe bunul său prieten, năsăudeanul Iuliu Moisil,

pe gorjenii Alexandru Ștefulescu și Emanoil Pârâianu, pe pictorul polonez Witold Rolla Piekarski și mulți alții care, prin realizările din scurta perioadă de activitate (1894-1905) i-a făcut pe contemporani și urmași să vorbească cu admirație.

Pentru dezvoltarea economică a satului gorjean preluând modelele din satele bănățene și năsăudene cei doi organizează în Gorj primele bănci populare din România sfârșitului de veac XIX, inițiativă ce se va transforma într-un adevărat curent economic ce va iradia în toată țara. Ideea de păstrare și conservare a tradițiilor satului românesc, de stimulare sau revigorare a unor meșteșuguri tradiționale cât și de asigurare a prosperității economice a țăranilor pe care o pusese în practică cu frumoase rezultate în Banatul natal, l-a făcut să acționeze și-n județul ce poartă numele râului pe care era așezat. Astfel, împreună cu ceilalți entuziaști colaboratori au organizat în satele gorjene, la locurile istorice, serbări și expoziții de artă populară, au ținut expuneri privind trecutul istoric al neamului, au reamintit originea comună a românilor de o parte și de alta a Carpaților. Ca și în Banat pentru conservarea și revigorarea meșteșugului olăritului, a înființat în anul 1900, pe lângă Gimnaziul Real Tudor Vladimirescu din Târgu-Jiu, o școală de ceramică care a folosit pentru decorarea vaselor, motivele populare prezente în ornarea ouălor de paști⁹.

Tot după modelul „Societății Corale și Teatrale” din Bocșa Montană, fondatorul acesteia împreună cu prietenul său Iuliu Moisil și cu profesorii Ion Popescu Voitești și D. Avramescu în toamna anului 1902 pun bazele și la Târgu Jiu a societății corale-filarmonice „Lyra Gorjului”⁹.

Dar cea mai deosebită realizare a acestei mișcări culturale despre care au scris elogios Nicolae Iorga, George Coșbuc, Barbu Șt. Delavrancea, Spiru Haret și alții, la care și-a adus o contribuție hotărâtoare Aurel Diaconovici, a fost organizarea și deschiderea în vara anului 1894 a „Muzeului Gorjului”¹⁰.

Scurta ședere a lui Aurel Diaconovici (1892-1905) în Județul Gorj a lăsat urme de neșters ce păstrează dimensiunile inconfundabile ale unui mare suflet românesc, a unei munci pasionate și migăloase ce a realizat punți culturale și spirituale invizibile între vechi ținuturi românești.

Așa după cum scria în anul 1923 profesorul Iuliu Vuia de la Școala Normală din Caransebeș, între cele două ținuturi românești vecine, Banat și

Oltenia, au existat permanent legături politice, economice dar mai ales culturale care „uneau încă de pe vremuri frații de același sânge”¹¹

Desigur aceste legături între Banat și Oltenia sunt evidențiate în documentele de arhivă și în publicații care prin vechimea, seriozitatea și probitatea științifică au devenit ele însele documente, cum este cazul revistei „Arhivele Olteniei”.

În cele aproape trei decenii de existență, în paginile publicației craiovene au fost cuprinse informații privind istoria localităților bănățene, obiceiurile și tradițiile locuitorilor acestora, despre contribuțiile locuitorilor celor două ținuturi la dezvoltarea culturală și științifică a acestora și a întregii țări, despre legăturile și schimburile culturale tradiționale, despre activitatea unor personalități reprezentative ale Banatului ca Eftimie Murgu, Constantin Diaconovici – Loga, Nicolae Tinca Velea, Dimitrie Țichindeal, Damaschin Bojincă, generalul Dragalina și alții¹².

Necesitatea străngerii legăturilor culturale și științifice între cele două ținuturi vecine prin crearea unei universități este susținută public și de profesorul universitar Ion Bianu în cuvântarea ținută cu prilejul întrunirii politice de la Craiova din 5 martie 1929. În cuvântul său, profesorul universitar aprecia că „Oltenia are vecine două ținuturi românești cam uitate – se referea la activitatea universitară – Hațegul la nord și Banatul la apus și alte două tot de limba românească peste Dunăre.

Hațegul este rămas în cea mai mare sărăcie și întunecare și pe deasupra în parte este (format) de colonii de lucrători străini a căror promiscuitate cu țărani noștri lăsați în întunericul inculturii, numai urmări bune nu poate avea.

Banatul din contră are cea mai cultă țărănime românească, dar este amestecată cu sârbi și șvabi și are trebuință să aibă la îndemână un centru atrăgător de cultură românească superioară.

Aceste două ținuturi cad de drept și de datorie în grija și sarcina Olteniei, a Craiovei”¹³.

Deși argumentele prezentate au fost convingătoare, timpul a soluționat altfel problema centrelor universitare.

Despre permanenta legătură spirituală între ținuturile românești existentă de-a lungul timpului, cu sau fără voia celor interesați a o distruge, nu trebuie aduse și alte exemple căci, ea face parte din istoria, din sufletul românesc.

Urarea exprimată de profesorul bănăţean Iuliu Vuia în paginile revistei *Arhivele Olteniei* ... „deie cerul ca aceste împrumutate sentimente de dragoste frăţească să dăinuiască cât timp vor avea fiinţă falnicii Carpaţi şi măreaţa Dunăre şi cât timp va exista neamul românesc pe aceste plaiuri”¹⁴ ascunde în ea un incontestabil adevăr istoric, cel al secularelor şi indestructibilelor legături al spiritului românesc, al ideii de unitate naţională, ce şi-au arătat roadele în momentele politice ale anilor 1859 şi 1918.

NOTE:

1. Arhivele Naţionale Gorj, fond Prefectura Judeţului Gorj, dosar 2/1832, f. 148
2. Paul Cernovodeanu şi Marian Ştefan, *Pe urmele Magherilor*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1983, p. 11-12.
3. *Ibidem* p.12.
4. *Calendarul Gorjului*, Editura N.D. Miloşescu, Tg-Jiu, 1904.
5. Iuliu Vuia, *Banatul Severinului şi al Olteniei*, în **Arhivele Olteniei**, nr. 8/1923, p. 319.
6. *Ibidem*.
7. Ioan Rusu, *Moisil Iuliu, Figuri de arhivişti*, Bucureşti, 1977, p. 299.
8. Alexandru Ştefulescu, *Istoria Târgu Jiului*, Tg-Jiu, 1903, p. 134.
9. Gâţă Gheorghe, *Gorjul Muzical*, **Gorjeanul**, nr. 47-48/1933, p. 19.
10. Moisil Iuliu, *Muzeul Gorjului. Jalnica lui istorie*, **Arhivele Olteniei**, nr. 23/1926, p. 10; Alexandru Ştefulescu, *op cit.* p. 324-327.
11. Iuliu Vuia, *op. cit.* p. 319.
12. D. Izverniceanu, *Pagini din istoria Banatului şi scriitorilor bănăţeni*, **Arhivele Olteniei**, nr. 19/1924, p. 485-489.
13. Ion Bianu, *Pentru o universitate la Craiova*, **Arhivele Olteniei**, nr. 43-44, f. 207
14. Iuliu Vuia, *op. cit.*, p. 320.